

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
імені адмірала Макарова

Кораблебудівний навчально-науковий інститут
(повна назва підрозділу)

Теорії та проектування суден
(повна назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з науково-педагогічної
роботи

Слободян С.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Program of the Discipline

ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА

Industrial Practice

рівень вищої освіти

другий (магістерський)

тип дисципліни

обов'язкова

мова(и) викладання

українська

Миколаїв 2022

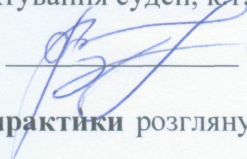
Робоча програма **виробничої практики** є однією із складових комплексної підготовки фахівців галузі знань **13 «Механічна інженерія»** спеціальності **135 «Суднобудування»**, освітня програма **«Кораблі та океанотехніка»**

"28" лютого 2022 року. 13 с.

Розробник: Єгоров Олександр Геннадійович, доцент кафедри теорії та проектування суден;

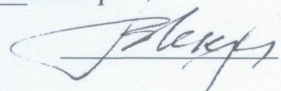
Проект робочої програми **виробничої практики** узгоджено з гарантом освітньої програми.

Гарант освітньої програми «Кораблі та океанотехніка» Бондаренко Олександр Валентинович, професор кафедри теорії та проектування суден, к.т.н., професор.

Гарант освітньої програми О.В. Бондаренко

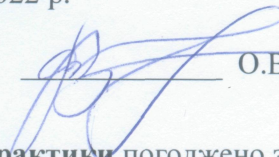
Проект робочої програми **виробничої практики** розглянуто на засіданні кафедри теорії та проектування суден

Протокол № 8 від «28» лютого 2022 р.

Завідувач кафедри В.О. Некрасов

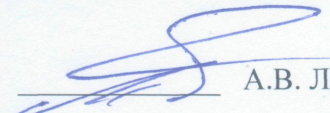
Проект робочої програми **виробничої практики** розглянуто методичною комісією Кораблебудівного навчально-наукового інституту

Протокол № 5 від «23» березня 2022 р.

Голова О.В. Бондаренко

Проект робочої програми **виробничої практики** погоджено з навчальним відділом

Начальник навчального відділу

 А.В. Лабарткава

Проект робочої програми **виробничої практики** затверджено Навчально-методичною радою НУК

Протокол № 3 від «27» квітня 2022 р.

Голова НМР НУК

 Є.І.Трушляков

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Опис навчальної дисципліни	5
2. Мета вивчення навчальної дисципліни	6
3. Передумови для вивчення дисципліни	6
4. Очікувані результати навчання.....	6
5. Зміст виробничої практики	6
6. Методи навчання, засоби діагностики результатів навчання та методи їх демонстрування	7
7. Форми поточного та підсумкового контролю	8
8. Вимоги до звітності та підведення підсумків практики	8
9. Критерії оцінювання результатів виробничої практики.....	9
10. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна	11
11. Рекомендовані джерела інформації.....	12
12. Інформаційні ресурси в інтернет	12

ВСТУП

Анотація

Виробнича практика є однією із складових комплексної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Кораблі та океанотехніка» галузі знань 13 «Механічна інженерія» спеціальності 135 «Суднобудування». Основним завданням виробничої практики є здобуття практичних навичок професійної діяльності. Вона проводиться на оснащених відповідним чином базах університету або на підприємствах, в організаціях і установах суднобудівної галузі господарства.

Практична підготовка, більше ніж інша форма навчального процесу, має потребу в конкретизації матеріалу, використанні діючих директивних, методичних і нормативних даних, а також в спеціалізації навчального матеріалу згідно профілю майбутніх фахівців.

За навчальним планом освітньої програми тривалість практики становить 270 годин (9,0 кредитів ЄКТС) і проводиться на початку третього навчального семестру для студентів другого курсу.

Ключові слова: виробнича практика, практична підготовка, професійна діяльність, предметна область, функціональні обов'язки

Abstract

Industrial practice is one of the components of comprehensive training of students of the second (master's) level of higher education of the educational and professional program "Ships and ocean engineering" in the field of knowledge 13 "Mechanical engineering" in the specialty 135 "Shipbuilding", the main task of which is practical training. It is held at appropriately equipped university bases or at enterprises, organizations and institutions of the power engineering branch of the economy.

Practical training, more than any other form of the educational process, requires the specification of the material, the use of current directive, methodical and normative data, as well as the specialization of the educational material according to the profile of future specialists.

According to the curriculum of the educational program, the duration of the internship is 270 hours (9.0 ECTS credits) and is held at the beginning of the third academic semester for second-year students.

Keywords: industrial practice, practical training, professional activity, subject area, functional duties.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність (освітня програма), освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання (ДФН)	Заочна форма навчання (ЗФН)
Кількість кредитів – 9	Галузь знань: 13 - Механічна інженерія	Обов’язкова	
Модулів – 1		Рік підготовки	
Змістових модулів – 1		2-й	2-й
Електронний адрес РПНД на сайті Університету https://nuos.edu.ua/studentu/polozhennya-nuk/opis-opp/opp-korabli-ta-oceanotehnika-magistr/	Спеціальність: 135 «Суднобудування» Освітня програма: Кораблі та океанотехніка	Семестр	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: Звіт з практики		3-й	3-й
Загальна кількість годин – 270		Лекції	
		–	–
		Лабораторні	
		–	–
		Практичні	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 0; самостійної роботи студента – 45		Освітній рівень: другий (магістерський)	Самостійна робота
	270 год.		270 год.
	Індивідуальне завдання: -		
	Вид контролю: залік		
	Форма контролю: комбінована		

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою виробничої практики є формування у студентів відповідно до освітньо-професійної програми таких компетентностей:

ЗК03. Здатність працювати в команді.

ФК05. Здатність планувати та здійснювати проектно-конструкторські роботи у сфері професійної діяльності відповідно до спеціалізації.

ФК09. Здатність керувати роботою підприємств та організацій, приймати відповідальні рішення в межах професійної компетенції.

3. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовами для вивчення дисципліни є освоєння матеріалу дисциплін 1-го року навчання, а саме:

- Основи наукових досліджень;
- Моделі функціонування суден;
- Спеціальні питання проектування суден;
- Методи оптимального проектування суден;
- Комп'ютерно орієнтоване проектування суден;
- Обчислювальна гідромеханіка.

4. Очікувані результати навчання

Здобувачі вищої освіти повинні досягти таких програмних результатів навчання:

ПРН03. Уміти зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, рішення, аргументи, висновки з проблем суднобудування до фахівців і нефахівців, представляти підсумки виконаної роботи у вигляді звітів, рефератів, наукових статей, доповідей і заявок на винаходи, які оформлені згідно з установленими вимогами.

ПРН06. Виявляти навички самостійної та колективної роботи, лідерські якості, організовувати роботу за умов обмеженого часу з наголосом на професійну сумлінність.

ПРН11. Розв'язувати складні задачі і проблеми, що пов'язані з проектуванням, конструюванням, виробництвом, ремонтом, реновацією, експлуатацією та утилізацією суден різних типів, морських плавучих споруд, засобів океанотехніки, суднових енергетичних, електротехнічних установок і систем, їх основних конструктивних елементів відповідно до спеціалізації.

ПРН16. Мати навички оцінювання та аналізу об'єктів управління, управління комплексною інженерною діяльністю у сфері суднобудування.

5. Зміст виробничої практики

Характер і обсяг робіт, які здобувач вищої освіти повинен виконати під час виробничої практики, залежить від теми і змісту майбутньої кваліфікаційної роботи.

У період практики у виробничих умовах конкретної бази практики здобувачі освіти вивчають: організаційну структуру підприємства; організацію управління виробництвом; організацію науково-дослідної, проектно-конструкторської, раціоналізаторської та винахідницької роботи; питання технології виробництва і експлуатації кораблів та засобів океанотехніки; методику проектування кораблів та засобів океанотехніки, яка використовується на підприємстві; методику визначення техніко-економічних показників кораблів та засобів океанотехніки; загальне розташування кораблів та засобів океанотехніки; використання результатів експериментальних досліджень при проектуванні кораблів та засобів океанотехніки; керівні технічні матеріали, проекти, що виконуються зараз і виконувалися раніше, матеріали з нової техніки, вітчизняну та закордонну літературу з питань проектування кораблів та засобів океанотехніки.

Під супроводом керівника виробничої практики від бази практики здобувачі освіти можуть брати участь на робочому місці у виконанні розрахункових та конструкторських робіт.

На період виробничої практики здобувачі освіти повністю підпорядковуються правилам внутрішнього розпорядку бази практики.

У період проходження виробничої практики здобувачі освіти зобов'язані: прослухати інструктаж з організації та порядку проходження практики; одержати навчально-методичну документацію з практики (програму, розпорядження, індивідуальне завдання); своєчасно прибути на місце проходження виробничої практики та приступити до виконання її програми; виконувати правила внутрішнього розпорядку на підприємстві; прослухати інструктаж з правил техніки безпеки та протипожежної профілактики і неухильно їх виконувати; брати участь у екскурсіях по підприємству; своєчасно оформити звітну документацію з виробничої практики.

Виробничі екскурсії проводяться з метою більш поглибленого ознайомлення з кораблями та засобами океанотехніки шляхом вивчення їх на місці виробництва, обслуговування, діагностики, ремонту або монтажу, а також ознайомлення з підприємствами, які виконують ці роботи. Екскурсії організуються для всієї групи здобувачів освіти керівником від бази практики із залученням провідних спеціалістів.

Індивідуальне завдання є засобом закріплення навичок практичного використання теоретичних знань та роботи із спеціальною літературою та технічними матеріалами, а також слугує для розширення технічного кругозору і розвитку творчої ініціативи у вирішенні актуальних задач виробництва.

Індивідуальним завданням передбачається огляд стану і узагальнення даних з певного питання із галузі спеціальної підготовки, а також вивчення або розрахунок проектних характеристик одного з вказаних типів кораблів та засобів океанотехніки. Індивідуальні завдання видаються здобувачам освіти керівником виробничої практики від університету та погоджуються з керівником від бази практики.

При підборі матеріалу для кваліфікаційної роботи слід використовувати як матеріали виконаних кваліфікаційних робіт, так і матеріали кабінетів технічної інформації бази практики, а також бібліотек бази практики та спеціалізованих інформаційних ресурсів, доступних в Інтернеті. Підбираючи технічні матеріали до кваліфікаційної роботи слід точно вказувати джерела у виді бібліографічного посилання. Джерело повинно бути обов'язково включене до переліку літератури, який приводиться в розрахунково-пояснювальній записці кваліфікаційної роботи, а також у звіті з виробничої практики. Виписи, ескізи, рисунки із підібраних матеріалів вносяться у звіт із виробничої практики, а далі за необхідністю використовуються у кваліфікаційній роботі.

У період виробничої практики провідними співробітниками бази практики можуть проводитися семінари із здобувачами освіти зі спеціальних питань, а також з охорони праці, економіки, організації праці та виробництва, управління, інженерної психології, охорони навколишнього середовища, правових та інших питань.

Зміст даних занять попередньо погоджується керівником практики від бази практики з представником університету.

Перелік супроводжувальних документів наведені у додатках Положення про організацію та проведення практики студентів Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова [1].

6. Методи навчання, засоби діагностики результатів навчання та методи їх демонстрування

Набуття здобувачами освіти компетенцій забезпечується через засвоєння навчального матеріалу у вигляді самостійної роботи.

Основними **методами** навчання є репродуктивний та дослідницький.

Форми оцінювання (контролю): письмовий контроль та самоконтроль.

Засобами діагностики результатів навчання та методами їх демонстрування є:

- виконання індивідуального завдання з виробничої практики;
- оформлення звіту з виробничої практики.

7. Форми поточного та підсумкового контролю

Досягнення студента оцінюються за 100-бальною системою Університету.

Під час проходження виробничої практики передбачені різні форми та методи поточного контролю. Щоденний поточний контроль здійснюється керівником від бази практики та керівником практики від університету, він полягає у контролі часу початку та закінчення роботи, відомості щодо особистої участі кожного здобувача вищої освіти у виконанні необхідного обсягу робіт, у тому числі самостійної роботи здобувачем вищої освіти, дотримання вимог інструкцій з техніки безпеки та охорони праці на робочих місцях, ведення щоденника практики тощо.

Підсумковий контроль полягає у перевірці щоденника практики та звіту про виконання індивідуального завдання в рамках програми практики, що має бути підготовлений здобувачем вищої освіти особисто, захисту звіту та складання диференційного заліку.

Індивідуальне завдання видається керівником практики з метою надбання здобувачем вищої освіти під час практики умінь та навичок самостійного розв'язування наукових, виробничих та організаційних завдань, для активізації творчого мислення здобувачів вищої освіти та здатності виконувати самостійно або в команді певні задачі. Виконання індивідуальних завдань активізує діяльність, розширює їх світогляд, підвищує ініціативу і робить проходження практики більш конкретним і цілеспрямованим.

Матеріали, отримані здобувачем вищої освіти під час виконання індивідуального завдання, можуть в подальшому бути використані для складання звіту, підготовки доповіді на конференції, підготовки кваліфікаційної роботи або з іншою метою по узгодженню з кафедрою.

8. Вимоги до звітності та підведення підсумків практики

Для виконання програми з виробничої практики здобувачам освіти потрібно виконати індивідуальне завдання та підготувати і захистити звіт. Звіт складається кожним здобувачем освіти самостійно і повинен включати такі основні розділи: Вступ; Загальна характеристика бази практики; Індивідуальне завдання; Програма та методика розрахункового або експериментального дослідження; Результати досліджень: графіки, таблиці та діаграми за результатами обробки даних досліджень; Питання охорони праці; Висновки та пропозиції; Список використаної літератури. Окрім перерахованих розділів здобувач освіти за згодою керівника може включити в звіт інші розділи.

Обсяг звіту не повинен перевищувати 50 сторінок друкованого тексту. Звіт ілюструється схемами, графіками, кресленнями, формами документів та ін. Звіт оформлюється у відповідності з вимогами ЄСКД «Загальні вимоги до текстових документів» (ДОСТ 2.105-95), який уведений у дію з 01.11.2007 у якості державного стандарту України наказом №173 Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 01.08.2007.

Після завершення терміну виробничої практики здобувачі освіти звітують про виконання програми та індивідуального завдання. Форма звітності здобувача освіти за виробничу практику - це подання письмового звіту, підписаного і оціненого безпосередньо керівником від бази практики.

Письмовий звіт разом з іншими документами, визначеними навчальним закладом, подається на рецензування керівнику виробничої практики від університету. До захисту звітів з виробничої практики допускаються здобувачі, які виконали вимоги програми практики.

Звіт з виробничої практики захищається здобувачем освіти в комісії, призначеній за відуючим кафедри. До складу комісії входять керівник виробничої практики від університету і, за можливістю, від бази практики, а також викладачі кафедри, які викладали здобувачам освіти дисципліни спеціальної підготовки.

Комісія приймає залік у здобувачів освіти протягом перших десяти днів після завершення виробничої практики. Оцінка за виробничу практику вноситься в екзаменаційну відомість семестрового контролю та індивідуальний навчальний план здобувача вищої освіти.

9. Критерії оцінювання результатів виробничої практики

Оцінювання результатів виробничої практики здійснюється експертно. Оцінка обчислюється як сума балів за результатами виконання індивідуального завдання, оформлення звіту та його захисту згідно з табл. 1.

Таблиця 1 – Критерії оцінювання знань за результатами проходження виробничої практики

Критерії оцінювання	Бали
Виконання індивідуального завдання	50
Повнота виконання завдання	30
Використання математичних та статистичних методів, методів моделювання, комп'ютерних технологій	5
Використання новітніх інформаційних джерел, чинних нормативних та законодавчих документів	5
Творчий підхід до аналізу проблеми, оригінальність підходів та новизна результатів дослідження	5
Обґрунтованість висновків і практична значимість рекомендацій (пропозицій)	5
Оформлення звіту	20
Відповідність чинним стандартам щодо оформлення звіту в цілому (титульний аркуш, зміст, структура, посилання на інформаційні джерела)	10
Відповідність чинним стандартам щодо оформлення таблиць, формул, графічних ілюстрацій та інформаційних джерел	10
Захист	30
Презентація результатів	5
Аргументованість та повнота відповідей на запитання	20
Відгук керівника підрозділу бази переддипломної практики	5

Підсумкова оцінка звіту з виробничої практики визначається згідно зі шкалою, наведеною в табл. 2.

Таблиця 2

Критерії оцінки	Оцінка	
	за 100 бальною шкалою	ЄКТС
Звіт з виробничої практики характеризується повним та вичерпним розкриттям кожного розділу (теми), повним складом додатків, які вимагаються відповідним розділом стажування, актуальністю і достовірністю поданої у звіті інформації, наявністю якісно обґрунтованих висновків. Відмінно вичерпна і розгорнута відповідь на обґрунтування пакету документів з практики з аналізом сучасних інформаційних джерел, у тому числі законодавчих і нормативних документів, посиланням на інноваційні технології, досвід провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, високий рівень виконання практичних завдань з наявністю висновків. Здобувач вільно володіє змістом роботи, яка проводилася на практиці, має повне знання відповідного законодавчого та інструктивного матеріалу, відповідає на проблемні питання.	90-100	A
Звіт з виробничої практики характеризується повним та вичерпним розкриттям кожного розділу (теми), достатньо повним складом додатків, які вимагаються відповідним розділом профільного стажування, актуальністю і достовірністю поданої у звіті інформації, наявністю несуттєвих помилок при виконанні розрахунків, наявністю достатньо обґрунтованих висновків. Добре ґрунтовна відповідь, обґрунтований пакет документів з практики з аналізом інформаційних джерел, законодавчих і нормативних документів, досвіду провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, якісний рівень виконання практичних завдань. Здобувач вільно володіє змістом роботи, яка проводилася на практиці, має повне знання відповідного законодавчого та інструктивного матеріалу, відповідає на проблемні питання, але допустив неточності під час відповідей.	82-89	B
Звіт з виробничої практики характеризується достатньо повним розкриттям кожного розділу (теми), наявністю 75 % основних додатків від загальної кількості, актуальністю і достовірністю поданої у звіті інформації, наявністю несуттєвих помилок при виконанні розрахунків, наявністю достатньо обґрунтованих висновків, але в окремих завданнях з незначними помилками. Повна відповідь на обґрунтування пакету документів з практики з посиланням на інформаційні джерела, використання досвіду провідних вітчизняних вчених, достатній рівень виконання практичних завдань. Здобувач достатньо володіє змістом роботи, яка проводилася на практиці, допустив помилки у формулюванні висновків за результатами виконання практичних завдань, відповідає на питання, передбачені програмою практики, але допустив неточності під час відповідей.	74-81	C

Критерії оцінки	Оцінка	
	за 100 бальною шкалою	ЄКТС
Звіт з виробничої практики характеризується неповною відповідністю програмі практики (виконано 50...75 % зазначених у програмі завдань), неповним складом додатків, які вимагаються відповідним розділом стажування (50...75 % додатків від загальної кількості), неактуальністю поданої у звіті інформації. Задовільна відповідь на обґрунтування пакету документів з практики без посилань на інформаційні джерела, окремі помилки, виправлення яких відбувається за допомогою керівника практики, середній рівень виконання практичних завдань. Здобувач посередньо володіє змістом роботи, при відповіді на запитання допустив численні помилки.	64-73	Б
Звіт з виробничої практики характеризується обмеженим викладенням змісту програми (роботи) або неповною відповідністю програмі практики (50 % охоплення зазначених у програмі завдань), неповним складом додатків, які вимагаються відповідним розділом (темою) практики (50 % необхідних додатків), неактуальністю поданої у звіті інформації. Відповідь щодо обґрунтування пакету документів з практики надана в мінімально допустимому обсязі, містить значні неточності, граничний рівень виконання практичних завдань. Здобувач посередньо володіє змістом роботи, відповідь на запитання містить принципові помилки.	60-63	Е
Звіт з виробничої практики характеризується неповним викладенням змісту роботи або неповною відповідністю змісту роботи вимогам програми практики (менше 50 % охоплення зазначених у програмі завдань), неповним складом додатків, які вимагаються відповідним розділом (темою) практики (менше 50 % необхідних додатків), недостовірністю поданої у звіті інформації. Незадовільна відповідь, недостатній обсяг пакету документів з практики, грубі помилки, неспроможність їх виправлення, низький рівень виконання практичних завдань. Здобувач має порушення графіку проходження практики, не своєчасно подав звіт на кафедру.	35-59	БХ
Звіт з виробничої практики характеризується частковим викладенням змісту роботи або не відповідністю змісту роботи вимогам програми практики, відсутністю додатків, які вимагаються відповідним розділом (темою) практики, недостовірністю поданої у звіті інформації. Незадовільна відповідь, відсутній обсяг пакету документів з практики, грубі помилки, неспроможність їх виправлення, відсутність виконання практичних завдань. Здобувач має порушення графіку проходження практики, не своєчасно подав звіт на кафедру.	1-34	Б

10. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

До засобів навчання слід віднести використання персональних комп'ютерів з доступом до мережі інтернет, які дають змогу виконувати математичні розрахунки під час виконання індивідуального завдання. Інструменти і обладнання забезпечуються базою практики.

11. Рекомендовані джерела інформації

Базова

1. Положення про організацію та проведення практики студентів Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова. Режим доступу: <http://surl.li/jxdbd>
2. Положення про випускню кваліфікаційну роботу в Національному університеті кораблебудування імені адмірала Макарова. Режим доступу: <http://surl.li/gorql>
3. Положення про організацію самостійної роботи студентів у Національному університеті кораблебудування імені адмірала Макарова. Режим доступу: <http://surl.li/jxdef>

Допоміжна

4. Проектування морських транспортних суден /О.І.Кротов, В.І.Голіков, О.Ю.Єганов, О.В.Бондаренко. – Миколаїв: УДМТУ, 2003. – 156 с.
5. Проектування малотоннажних суден /О.І.Кротов, В.І.Голіков, О.Ю.Єганов, О.В.Бондаренко. – Миколаїв: УДМТУ, 2003. – 192 с.
6. Elliot J. Gindis, Robert C. Kaebisch. Up and Running with AutoCAD 2021: 2D and 3D Drawing, Design and Modeling, Elsevier Science, 2020. – 862 p.
7. Правила класифікації та побудови морських суден. Регістр судноплавства України. Т. 1–2. – Київ, 2020.
8. Anthony F. Molland, Stephen R. Turnock, Dominic A. Hudson, Ship Resistance and Propulsion: Practical Estimation of Propulsive Power, Cambridge University Press, 2011 p. – 537 с.
9. Nekrasov V. Conceptual Designing of Ships: monograph . – Kyiv-Kherson: Oldi-Plus, 2019. – 112 p. (in English).
10. Чоха Ю. М. Основи наукової діяльності: навч. посіб. / Ю. М. Чоха, В. В. Козлов, Г. Л. Яковлев; за заг. ред. Ю. М. Чохи. – К.: ІПК ДСЗУ, 2011. – 307 с.
11. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – Київ: Професіонал, 2005. – 240 с.
12. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / О. В. Крушельницька. – Київ: Кондор, 2006. – 206 с.
13. Черноусенко О. Ю. Основи наукових досліджень та інженерної творчості: навч. посіб. / О. Ю. Черноусенко, О. О. Чепелюк, Д. В. Риндюк. – Київ: КП, 2016. – 270 с.

12. Інформаційні ресурси в інтернет

1. Вища освіта України: журнал. Режим доступу: <https://wou.npu.edu.ua>
2. Google Scholar або Google Академія: пошукова система і некомерційна бібліометрична база даних, що індексує наукові публікації та наводить дані про їх цитування. Режим доступу: <https://scholar.google.com.ua>
3. Портал полегшення процедури оформлення наукових джерел відповідно до вимог Вищої атестаційної комісії (ВАК) України та проходження нормоконтролю при написанні публікацій, курсових, дипломних, дисертацій та інших наукових робіт. Режим доступу: <http://vak.in.ua>
4. Законодавство України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main>

5. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>

6. Наукова бібліотека Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова. Режим доступу: <http://lib.nuos.edu.ua>

7. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка. Режим доступу: <http://korolenko.kharkov.com>